

Samoerai: Innerlijke vrede door geweld

Op het hoogtepunt van de macht van de samoerai, tussen de 12^e en 16^e eeuw, werd zen beschouwd als een belangrijk onderdeel van bushido, de 'weg van de krijger'. De twee wapentechnieken waar de samoerai voorkeur aan gaven waren de kenjutsu (schermen) en het kyujutsu (boogschieten).

De krijger moest eerst zijn angst om gewond te raken of te sterven overwinnen om een groot samoerai te worden. Dat klinkt zwaar, maar het was de harde waarheid waar het om draaide. Net als bij de meester-schilder of meester-kalligraaf moesten de bewegingen van de samoerai technisch perfect zijn. Daarnaast moesten ze spontaan en vrij zijn van elke bedoeling. Een aarzeling van één seconde kon het verschil uitmaken tussen leven en dood.

Na de 16e eeuw werden deze vaardigheden op het slagveld minder. Het vuurwapen deed daar zijn intrede. De samoerai trainden gewoon door in het gebruik van zwaard en boog. Het doel hiervan werd in toenemende mate spiritueel en minder praktisch gericht. Wat voorheen technieken waren geweest, werden toen wegen. Kenjutsu werd kendo en kyujutsu werd kyudo. Hoewel deze vechtkunsten nog steeds gebruikt konden worden bij zelfverdediging, was hun functie nog steeds het opdoen van zelfkennis. Alleen nu niet meer in de strijd op leven en dood met een tegenstander, maar nu met de confrontatie met het eigen ego. De samoerai ontwikkelde innerlijk geestelijk evenwicht en een externe controle over het lichaam. Deze idealen zijn nu nog terug te vinden in de moderne vechtsporten zoals ons karatedo. Mu-shin (gedachteloosheid) is een ander ideaal dat vanuit het Zen in de vechtsporten terecht is gekomen. Er bestaat geen fout of goed, geen winst of verlies je bent één met je doel. De beoefening van de technieken van de budoka kunnen het zelfbewust zijn vergroten. Voor de één heeft dit zin en voor de ander is dit onzin. Ik laat dit liever in het midden. Zen wordt vaak te onpas gebruikt. Als beoefenaar van een vechtsport uit het verre Oosten wordt je snel geconfronteerd met deze Zen idealen. Vele sensei menen iets over Zen te weten. Ze hebben het over sereniteit, soberheid en concentratie. Deze zaken komen niet vanzelf, je moet volgens de Zen theorie eindeloos oefenen. Om dit enigszins te begrijpen zijn er vele verhalen over Zen en de samoerai. Hier volgende twee voorbeelden.

Hemel en Hel

Een oude monnik zat naast een weg. Zijn ogen waren dicht, zijn benen gekruist en handen gevouwen, hij was in diepe meditatie. Plots werd zijn zazen (zit meditatie) ruw verstoord door een harde en veeleisende stem van een samoerai. "Ouwe man! Leer mij over de hemel en de hel!" In eerste instantie reageerde de monnik niet. De samoerai raakte wat geïrriteerd en begon wat harder te praten. De monnik opende zijn ogen en een cynische glimlach verscheen op zijn gezicht. De samoerai wachtte nog steeds en werd ongeduldig. "U wilt dus de

geheimen leren over de hemel en de hel?" Ik moet u iets leren, u met die vieze handen en voeten, u met uw ongekamde haar, u met uw stinkende adem, en met uw verroeste zwaard. Ik? Moet ik u iets leren over de hemel en de hel? Ik ben absoluut niet van plan om mijn tijd te verdoen en te proberen om zo'n dikke onbenul iets bij te brengen! Hoe durft een stommeling als u mij om zulk verheven onderricht te vragen?" Toen hij dit hoorde, werd de samoerai razend. Hij sprak een gemene vloek uit, hij werd rood, de aders in zijn hals zetten op. Rood van woede trok hij zijn zwaard om het hoofd van de monnik er af te hakken. Vlak voordat hij zou toeslaan, stak de meester zijn hand omhoog en zei rustig "Dit, heer, is nu de hel". De samoerai twijfelde, hij had een les met een diepe betekenis geleerd. Hij ontspande zich en stak het zwaard weer terug in de schede. Hij had geleerd dat wij onze eigen hel scheppen door ons over te geven aan woede en verbittering.

Hij viel op zijn knieën en wiep zich ter aarde voor de monnik. Toen hij opkeek, zag hij dat de wijze man naar hem glimlachte. "En dit, heer", zei de leraar, "is nu de hemel".

De trotse samoerai

Een trotse samoerai ging op bezoek bij een Zenmeester. De samoerai was een erg beroemde strijder. Hij keek naar de Zenmeester en vond hem statig en hij voelde de schoonheid van het moment. Getroffen door de sereniteit van de Zenmeester voelde de samoerai zich inferieur. De samoerai vroeg aan de meester waarom hij zich nu zo minderwaardig voelde en waarom hij vlak daarvoor zich goed voelde. "Ik heb mij nog nooit zo gevoeld, tot op het moment dat ik u zag. Ik heb meerdere malen de dood aanschouwd en heb nooit angst gekend. Waarom ben ik nu bang?" De meester zei dat hij een antwoord zou geven wanneer iedereen weg was. De hele dag kreeg de meester bezoek. De samoerai werd gaandeweg de dag ongeduldiger en werd het

wachten moe. Tegen de avond, toen iedereen weg was, zei de samoerai, "Kan je mij nu het antwoord geven?" De meester nam de samoerai mee naar buiten. Het was volle maan. Hij wees naar twee bomen. Eén was groot. De kruin van de boom rees tot aan de hemel. Naast de grote boom stond een kleine boom. "Deze bomen staan al jaren naast mijn raam. Ik heb de kleine boom nog nooit horen zeggen dat hij zich minderwaardig voelde ten opzichte van zijn grotere buurman. Waarom heb ik deze vraag nooit gehoord?" zei de Meester. De samoerai antwoordde hierop: "Omdat ze niet te vergelijken zijn". De meester richtte zich tot de samoerai: "Dus het is niet nodig dat je mij die vraag stelt, je weet het antwoord al!"

Deze twee verhalen zijn aardige voorbeelden om iets te begrijpen van wat Zen is. Ik denk dat Zen niet alleen werd gebruikt om de angst voor de dood te overstijgen. Een andere drijfveer is giri (eer en trouw).

Giri

Een belangrijk onderdeel, zoniet het belangrijkste, van de samoeraicultuur is het begrip 'giri', dat tegelijkertijd juist één van de moeilijkste begrippen is voor ons westerlingen. Wij kennen hier in het westen een christelijke cultuur, die we de 'zondecultuur' kunnen noemen. Ons maatschappelijkbestel is gebaseerd op het begrip zonde. Iets wat niet mag, iets dat indruist tegen de geldende regels. Ons geweten speelt daarin een grote rol. Je kan gestraft worden en daarmee ben je weer "zonde-vrij". De samoerai, en eigenlijk ook de hedendaagse Japanner kent geen zondebegrip maar kent het begrip 'eer' en men spreekt van een 'eercultuur'. Gezichtsverlies veroorzaakt schaamte en is voor de samoerai een vernederende ervaring. Uiteraard zijn hierover vele verhalen. Het volgende verhaal is de meest bekende en wordt op verschillende manieren verteld.

47 Ronin

In 1701 zou shogun Tokugawa Tsunayoshi in zijn kasteel drie ambassadeurs van Keizer Higashiyama ontvangen. Zij kwamen de nieuwjaarswensen van de keizer overbrengen. De shogun wou hen een groots ontvangst aanbieden. Hij benoemde Asano Naganori, een 'Daimyo' (landheer) van kasteel Ako, tot ceremoniemeester. Heer Asano Naganori, die de hofgebruiken niet kende, wees deze eer van de hand. Hij stemde niet eerder toe dan onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat de grootmeester in de ceremonie van die tijd, Kira Yoshihisa, hem zou helpen. In die tijd was het in Japan gebruikelijk om geschenken te geven aan ambtenaren die geholpen hadden. Asano hield zich aan dit gebruik en zijn geschenken waren in evenredigheid

met de diensten die hem verleend werden. Maar Kira vond de geschenken die hij kreeg niet in overeenstemming met Asano's grote rijkdom en zonder hem dit te vertellen besloot hij niet te helpen. Asano probeerde alles zo goed mogelijk te doen. Toen de shogun een officiële bijeenkomst organiseerde om afscheid te nemen van de keizerlijke boodschappers, had Asano vooraan moeten staan. Maar omdat hij dat niet precies wist vroeg hij Kira om raad: "Daaraan had je eerder moeten denken; ik heb geen tijd om het uit te leggen", sprak Kira en hij liep weg met een beledigende opmerking. Woedend trok Asano zijn zwaard en verwondde de man aan het hoofd en de schouder voor hij werd overmeesterd. Nadat Kira was weggedragen, hoorde de shogun van dit voorval. Hij liet Asano aanhouden en veroordeelde hem onmiddellijk tot seppuku (rituele zelfmoord). Asano pleegde hara kiri (opensnijden van de buik). Al zijn bezit werd in beslag genomen en de 300 samoerai's die dienst deden in het Ako kasteel waren van het ene moment op het andere zonder meester. Zij gingen uiteen, maar Oishi Kuranosuke kon niet accepteren wat er was gebeurd. Hij bracht 47 ronin (samoerai zonder meester) bijeen en samen besloten zij hun meester te wreken. Maar dat bleek niet eenvoudig, want Kira verwachtte een wraakactie en had hiervoor voorbereidingen getroffen. Oishi en zijn vrienden volgden daarom een misleidingtactiek. Zij leefden verkwistend, in dronkenschap en leken de herinnering aan hun meester totaal vergeten. Oishi verliet zijn gezin en ging met een prostitué samenwonen. Uiteindelijk werd geen aandacht meer aan hen geschonken en op een koude decembernacht in 1702 voerden zij een aanval uit op Kira's huis. Kira vluchtte en verborg zich terwijl zijn krijgers moedig streden. Hij werd gevonden en onthoofd. Zijn hoofd werd gewikkeld in een witte doek. Dit

Vervolg De samoerai zie pagina 15